

ХЕГЕЛ, ХАРТМАН И АНГАЖОВАНА УМЕТНОСТ

Марица Рајковић

*Такво је време ово наше.
Можемо се надати да ће се уметност све више повећавати и усавршавати.
Но њена је форма престала да буде највиша потреба духа.
Можемо ми грчке ликове богова сматрати изузетнима
и видети како су Бог Отац, Христ и Марија приказани толико достојно и савршено,
ништа нам то не помаже,
јер ми своје колена више не савијамо.*
Хегел, Г. В. Ф. *Естетика*, I, Култура, Београд, 1952., стр. 127

На предавањима о Хегеловом схватању уметности подсетили смо да је његова теза о крају уметности тематизована у бројним интерпретацијама и да је често изазивала приговоре који су своју аргументацију углавном заснивали на чињеници да *уметност није престала да постоји*. Већ у сâмом настанку те тезе, на предавањима из естетике, забележене су прве критике те врсте, будући да постоји анегдота према којој су Хегелови студенти махали улазницама за позоришне представе, показујући да уметност постоји и да је још увек жива. Питање које се овде тематизује је следеће: на који начин треба схватити однос уметности и духа времена у Хегеловој филозофији и може ли тај начин бити адекватан и за тематизацију савремене епохе?

Први појам који се јавља приликом отварања ове тематизације је појам *духа*, који – као смисао и средиште Хегелове филозофије – носи са собом и даља одређења сопственог опредмећивања. Дух своје прво самосазнање започиње на ступњу субјективног, тј. у сфери човекове свести; да би се кроз сферу објективног себи појавио као *оно друго*, и то у форми практичког делања; на крају, апсолутни дух представља пуну синтезу претходних момената, где оно апсолутно треба да значи *ослобођење* и *одрешење* од недостатака нижих знања. Такав процес могуће је разумети једино кроз Хегелов појам *развитка* као хода ка унутрашњости – наиме, дух не прелази у нешто друго и себи страни, већ се заправо „одмотава“ да би се себи сâмом опредметио и показао. Циљ таквог процеса не може да буде кретање ка апстракцији, него напротив –